

Выходзіць
з 20 снежня
1945 года

Свайго не цурайся і чужому вучыся

Сёння мы пачынаем серыю размоў з міністрам адукацыі прафесарам В.І.Стражэвым, у якіх будучы аکرслены асноўныя навіны адукацыі, пачынаючы з арганізацыйных момантаў і заканчваючы сутнаснымі пераўтварэннямі і зменамі ў месце адукацыі.

Чаму ў нашым грамадстве вырастаюць запыты на спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй, чым яна характарызуецца, якія праблемы паўстаюць і якія пранозы ставяцца — гэтыя пытанні хвалююць і цікавяць шмат каго.

У суботнім кабінете міністра, нягледзячы на выхадны дзень, не было ціха і спакойна. За час нашай размовы раскаляўся не адзін яго тэлефон. Аднак на твары Васіля Іванавіча гэты «рух і дынаміка» кабінета не адбіваліся. Мабыць, з гэтым ён ужо звыкся і стваралася ўражанне, што нішто не можа перашкодзіць плыні нашай размовы.

— Васіль Іванавіч, перад тым як перайсці да праблематыкі і характарыстык сучаснай вышэйшай адукацыі, хацелася б ад Вас пачуць адказ на пытанне, чаму былі перанесены тэрміны правядзення II з'езда настаўнікаў, які меўся адбыцца ў канцы чэрвеня.

— Па прапанове міністэрства ўрад прызначыў правядзенне II з'езда настаўнікаў на 29-30 чэрвеня бягучага года. Але пасля высветлілася шмат акалічнасцей, якія прымуслілі памяншаць раней задуманае. Напрыклад, вельмі важнай падзеяй для нашага настаўніцтва было б прыняцце Нацыянальным Сходам Рэспублікі Беларусь закона аб адукацыі. Але мы ўбачылі, што для падрыхтоўкі гэтага жыццёвазначальнага дакумента патрэбны пэўны час. На сёння ён прыняты ў першым чытанні. Чакаем, што заканадаўчая дзейсная сіла ён набудзе ў кастрычніку. Гэта па-першае. Па-другое, маюцца матэрыялы і рэзалюцыі II ўсебеларускага сходу, у якіх закладзены асноўныя прыярытэты і задачы развіцця нашага грамадства, у тым ліку

і ў сістэме адукацыі і выхавання. І па-трэцяе, становіцца ўжо традыцыйна правядзенне педагагічных форумоў восенню. Таму мы выступілі з прапановай ва ўрад нашай краіны перанесці другі з'езд настаўнікаў на 2-3 лістапада 2001 года.

— Але ж гэта не азначае, што падрыхтоўка да з'езда спынілася?

— Падрыхтоўка да яго вядзецца мэтанакіравана і паслядоўна. Значная частка дэлегатаў на раённыя канферэнцыі ўжо абрана, астатнія будуць вылучаны і абраны ў верасні. Гэта датычыць перш-наперш не настаўнікаў, а выкладчыкаў ВНУ і супрацоўнікаў адукацыйных рэспубліканскіх устаноў.

У рамках падрыхтоўкі да з'езда будуць праводзіцца жніўскія нарады, вызначальнымі крытэрыямі якіх стануць рашэнні другога ўсёбеларускага сходу. Адным словам, наперадзе яшчэ вялікая праца па падрыхтоўцы з'езда настаўнікаў. Хацелася б, каб на ім, з аднаго боку, былі падведзены вынікі нашай сумеснай працы за тэрмін ад правядзення першага з'езда, а з другога — былі аکرслены перспектывы адукацыі ў нашай рэспубліцы на бліжэйшы час і на наступныя дзесяцігоддзі.

— Васіль Іванавіч, у нягледзячы эканамічнай сітуацыі амаль заўсёды настаўнікі і нягледзячы падаюць на плечы настаўнікаў, выкладчыкаў. Не магу не задаць Вам пытанне пра матэрыяльны стан і тых, хто прыходзіць у клас, аўдыторыю, і пра матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне саміх навучальных устаноў.

— Я ведаю, што вызначальным у прафесійным кантактаванні з маімі калегамі з'яўляецца пытанне аб матэрыяльным забеспячэнні ўстаноў адукацыі, заробковай плаце. Гэта хвалюе мяне як міністра, як прафесіянала і проста як чалавека. Скажу нават больш. Мая жонка ўжо шмат гадоў працуе ў ВНУ ў якасці простага выкладчыка. Яе заробак такі, як і ў настаўніка з вышэйшай катэгорыяй.

У маі сярэдняя заробковая плата ў адукацыі ў цэлым складала 92,6 тыс. руб., настаўнікаў — 109,7 тыс. руб.

(Працяг на 2-й стар.)

Пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь

Снегіры жывуць, дзе чыста

Па прыкладзе цывілізаваных краін нам трэба ўзаконіць дабрачыннасць

Тамара Васільеўна Шчакоціна — з тых людзей, якія ўнушаюць аптызм і надзею на лепшае.

З ёй я знаёмілася выпадкова ў кабінете старшын Пухавіцкага раённага выканаўчага камітэта, куды прыехаў мяне рэдакцыйнае заданне. Раённае кіраўніцтва яно тады дэлаваў размова з генеральным дырэктарам «Sos-вёскі», якую маюць намер распачаць будаваць у Пухавіцкім раёне, месца, якое прыцягвае да сябе вока людзей справы як свайго прыгажосці, так і зручнасці — непадалёк ад сталіцы.

Некалі Тамара Васільеўна пачынала ў сельскай школе пінжэражыстаў. А сёння яна — намеснік старшын Пухавіцкага раённага выканаўчага камітэта, а адказвае за вырашэнне праблем сацыяльнай сферы. Праблемы адукацыі і дзіцяства — гэта тое, з чым яна сутыкаецца штодзённа. На другім з'ездзе настаўнікаў краіны ёй таксама ёсць што сказаць.

На мой погляд, на другім з'ездзе настаўнікаў краіны ў першую чаргу неабходна гаварыць пра крытэрыі атэкні іх працы, пра заробковую плату. Нам трэба звярнуцца да міжнароднага вопыту і «падыгнаць» яе да ўзроўню цывілізаваных краін. Каб дастойна жыць — настаўнік павінен атрымліваць за сваю працу дастойную заробковую плату. Так, мы ўжо крануліся больш-менш «падыгналі» яе. Мясце аса-

біста радуе, што сёння дырэктар сельскай школы атрымлівае, жывучы ў вёсцы, столькі ж, колькі, напрыклад, намеснік старшын райвыканкома — 150-160 тысяч рублёў у месяц. Гэта радуе. Аднак увосле, што тычыцца атэкні працы настаўніка, у нас ёсць многа намі неадаманых. І нават калі мы на месцах імкнемся прынесці нешта сваё, знайсці сваё рашэнне той ці іншай праблемы часам бачым, што нашы на-

маганні — безвыніковыя. У сілу аб'ектывных прычын мы вырашым іх не ў сілах, а часам дапамогі ад урада і дзяржавы.

Ну вось, напрыклад, возьмем наш раён — Пухавіцкі. Гэта вялікі раён — махіна ў параўнанні з суседнімі. Другі ў Мінскай вобласці па колькасці насельніцтва: 13 тысяч вучняў і 35 агульнаадукацыйных школ (для прыкладу, у Асіповіцкім раёне навучаецца сёння толькі тры тысячы вучняў). Усе праблемы «канцэнтруюцца ў малай кабінете». Усе дарогі, як я жартую, вядуць да нас, у райвыканкам. Учора, напрыклад, у мяне на прыёме быў божж. Так, божж! Мы вымушаны былі яго апраўняць і накарміць. А што рабіць?

У раёне, на жаль, беспаспартнае мае жаночы твар. Сёння многія маладыя сем'і не маюць магчымасці ўладкаваць сваё дзіця ў дзіцячы садок. Адзін з іх у нашым раёне дзесяты год будзе чысціць. Прычына тая ж — адсутнасць фінансавых сродкаў у бюджэце. Тым не менш мы не сядзім склаўшы рукі, а працуем. Інакш проста нельга. Аднак я хачу ска-

заць, што за апошнія пяць гадоў у нашым раёне зроблена столькі, колькі не было зроблена за 70 гадоў саветскай улады. Уважце, у такім цудоўным раёне з такой дзіўнай прыродай не было нават ніводнага стацыянарнага аздараўлення летніка. А мы адкрылі яго ў 1999 годзе! Забралі паўразбураную запущаную базу адной мінскай арганізацыі. Памятаю, зімой мы туды прыехалі, і тая паўважылі літары «Тайдаравец» — да гэтага часу ў вахач! А такая прыгажосць вакол — я абматала: вавэркі і зайчы «гаспадары», а па заснежаных галінах кустаны — снегіры скачучы. А яны, мы ведаем, жывуць не абы-дзе — толькі ў экалагічна чыстых зонах!

Да чаго я гэта? Заклікаю думаць і працаваць. У любой праблемы ёсць сваё рашэнне! У кожнам раёне можна знайсці вось такую чыстую зону, дзе жывуць снегіры. Мала месцаў у нашых умовах? Што мы робім? Пад дахам чатырох шок мы адкрылі дзіцячы садкі. Лічу, гэта выйсць з сітуацыі і цудоўны вопыт! І надалей так будзем дзейнічаць. Маленькія дзеці ўліва-

юцца ў школьны калектыв. Адна справа, калі дзіця прасядзе дома, а другая — калі яны гэты каштоўны ўжывіч час знаходзіцца ў калектыве, пад наглядом дарослых, прымае ўдзел у школьных мерапрыемствах.

І апошняе — галоўнае, да чаго я вяду размову. Сёння з-за адсутнасці фінансавых сродкаў, з-за нашага вострага бюджэтнага стану мы вымушаны звяртацца да дапамогі да гуманітарных грамадскіх арганізацый, у тым ліку і замежных. Нададземся і падтрымліваем з імі цесныя ўзаемаадносіны, супрацоўнічаем. Інашка выйсця ў нас пакуль няма. І дзякуй ім за дапамогу! А адну бізнэс-лэдзі з Англіі я літаральна гатова насіць на руках! У наш дзіцячы прытулак, які мы таксама нядаўна адкрылі, англічане, акрамя, вядома, сваёй міласэрнай цэлепні і ласкі, прывезлі дзіцячых трэнажоры, новыя дзіцячыя ложка, прыгожыя пасельныя прыналежнасці, якіх у многіх з нас у самах дома няма. Нават воданепранікальныя матрацы чыперэсць у нашых дзіцячых прытулку.

Падрыхтавала
Святлана БЕНЬ.

Лета-2001

Цёплыя воды Нарачы

Бірузовая Нарач у гэты ліпенскі дзень была надзвычай спакойнай. Яе лясчэраўныя руйнады непакойлі толькі прыбярэжныя воды, якія прыбівалі да пасхальнай касы жывае хвалі. Пасля невялікага дажджыку вецер сцінуўся і сваёй толькі срод чароту. Ён паддымаў аскаматыя чубы цыбых чарчарынак і гарзліва калмаці іх прычоскі. Сонца асмелела і разгледзіла ў бакі наддасяжлівыя хмары. Промні імгненна рабілі хвалевую рабінку і рассяліліся па вадзе. Возера зайграла незвычайным сцяглом. Спалучэнне бірузы і золата давала такое адценне, што таленту прыроды заставала толькі падзівацца.

Бачыць такую непаўторную прыгажосць пачаўшыся многім выхаванцам Раісы Кандрашэўны Баранавай, намесніцы дырэктара па выхаванні Раёнскага ВПБ гандлю, якая ўжо каля пятнаці гадоў арганізоўвае адпачынак сваіх навучэнцаў на беразе знакамітай Нарачы.

Кожнае лета ў турысцка-экскурсійны комплекс «Нарачанка» накіроўваецца каля ста тысяч навуучэнцаў. Сваё прафесійнае майстэрства яны дэманструюць у сферы гандлю і паслуг для шматлікіх наведвальнікаў «Нарачанкі», якія вырашылі правесці свой відпачынак у маляўнічых месцах Мядзельшчыны. Але прабыванне выхаван-

цаў ВПБ на Нарачы гэтым не абмяжоўваецца. Умоўна яны тут і актыўна адпачываюць. Канцэрты юных талентаў ужо сталі вядомым нават срод вясковых Мядзельскага раёна. Акрамя гэтага актыўна ўдзельнічаюць падлеткі ў шматлікіх экскурсіях па партызанскіх сцяжынах, у рэнаставаных мерапрыемствах. Пачуеш звонкую песню навуучэнцаў і на так званым «Песніным полі».

Супрацоўніцтва сталічнай прафгэтустановаў з турысцка-экскурсійным комплексам «Нарачанка» мае ўжо трывалыя традыцыі, заснаваныя на высокім даверы паміж партнёрамі. Аўтарытэт вучылішча дазваляе і сёння падтрымліваць цесныя стасункі з асноўнай базай летняга адпачынку і працы яго выхаванцаў. А ён, як вядома, складаецца з высокай культуры і прафесіяналізму калектыву ўстаноў.

Аля КЛЮЙКО.

Грошы зарабляюць самі

Арганізацыя летняй працы і адпачынку ў Мінскім ВПБ лёгкай прамысловасці і санаторны адпачынак.

Як значыла намеснік дырэктара па выхаванні Раёнскага ВПБ лёгкай прамысловасці і санаторны адпачынак Т.М.Луцук, такая форма работы выкладана фінансавымі цяжкасцямі. Адсутнасць грошай не дазваляе арганізаваць летнік працы і адпачынку ў самім вучылішчы. Таму прыходзіцца выкарыстоўваць індывідуальны падыход. Частка падлеткаў будзе задзейнічана на прадпрыемствах абутковай прамысловасці горада. Некаторыя пачалі працаваць у сферы абслугоўвання.

Аля КЛЮЙКО.

Абітурыент-2001 Гарачае лета для абітурыентаў БДУ ўжо пачалося

У гэты ліпенскі дні ўтульны, убраны шыкоўнымі ружамі двары БДУ нагадае вакзал. Стомленыя спякотай і чаканнем бацькі, нецярліва наглядваючы на гадзіннікі, праводзяць і сустрэкаюць сваіх дзяцей — узбуджаных, радасных і самотных. У хвалеваных яны забылі, што паступленне (дарэчы, як і непаступленне) — гэта ўсёго толькі маленькі крок да мары...

У Беларускім дзяржаўным універсітэце ўступныя экзамены пачаліся ў суботу. Амаль сем тысяч юнакоў і дзяўчат падлі заявы на дзённую форму навучання. Такім чынам, сярэдні конкурс у гэтай самай прэстыжнай навукальнай установе краіны склаў 3,48.

На 1825 бюджэтных месцаў прэтэндуюць больш за дзве тысячы абітурыентаў і больш за сто ўладальнікаў дыпломаў ССНУ і ПТВ з адзнакай. Свае заявы ў БДУ падалі 1629 выпускнікоў ліцэяў і гімназій, 228 пераможцаў міжнародных, рэспубліканскіх алімпіяд і універсітэцкай алімпіяды «Абітурыент БДУ-2001».

Летась пры паступленні на прыроднанавучную спецыяльнасць у БДУ для медальстаў было арганізавана тэсціраванне. Сёння яны здаюць экзамен па профільным прадмеце, і тых, хто атрымае 10 ці 9 балаў, будуць залічаны без далейшых выпрабаванняў.

Дарэчы, з узяццём дзесяцібальнай сістэмы на ўступных экзаменах у БДУ сельскія выпускнікі да агульнай сумы балаў атрымліваюць дадатковы 3 балы (пры шасцібальнай сістэме ў мінулыя гады ім даваліся 1 бал).

У гэтым годзе свае заявы ў БДУ падалі 510 сельскіх выпускнікоў (8 працэнтаў ад агульнай колькасці). І ўжо прапачылася тэндэнцыя да зніжэння колькасці сельскіх абітурыентаў у Беларускім універсітэце, які вызначаецца высокім узроўнем патрабаванняў і вялікім конкурсам. Так, калі ў 1997 годзе срод абітурыентаў БДУ было 14 працэнтаў юнакоў і дзяўчат з сяла, у 1998 годзе — 10 працэнтаў, у 1999 і 2000 гадах — 9 працэнтаў, то сёння — ужо 8 працэнтаў.

Вельмі высокі конкурс у БДУ на ўсе спецыяльнасці філалагічнага факультэта. Так, на спецыяльнасць «Сучасная англійская мова і літаратура» ён склаў 10,08. На адкрытай сёлетняй спецыяльнасці «Кітайская мова» — конкурс 6,5, на спецыяльнасці «Сучасная італьянская мова» — адпаведна 5,93 і 5,60. На спецыяльнасць «Беларуская мова і літаратура» сёлетні конкурс — 3,39 (летась быў 2,6).

Вырас конкурс на ўсе спецыяльнасці факультэта фундаментальнай і неадрэдакцыйнай медыцыны. Так, на спецыяльнасць «Фармацыя» ён склаў 6,40 (летась — 2,0), на новую спецы-

яльнасць «Лічэбная справа» — 3,67. Традыцыйна высокі конкурс на спецыяльнасць «Інфармацыя і камунікацыя» на факультэце філасофіі і сацыяльных навук — 6,0 (шкала, што на такую ж спецыяльнасць факультэта журналістыкі ён меншы ўдвай — 3,06). На спецыяльнасць «Філасофія» конкурс — 4,07.

Больш за 200 пераможцаў міжнародных, рэспубліканскіх алімпіяд і універсітэцкай алімпіяды «Абітурыент БДУ-2001» ужо залічаны студэнтамі універсітэта. У цэлым гэта не дужа паўплывала на конкурс, але на дзёнку спецыяльнасцей ён узрос у некалькі разоў. Так, на спецыяльнасць «Біятэхналогія» па выніках алімпіяд залічаны 15 чалавек пры плане прыёму 20. Можна падлічыць — засталіся вольнымі толькі пяць месцаў, а заявы на гэтую спецыяльнасць падлі 128 абітурыентаў. Тое ж самае і на спецыяльнасці «Эканоміка», дзе пры плане прыёму 20 ужо залічаны 14 чалавек (падлі заявы 125).

Вялікі конкурс у юрыдычным каледжы БДУ. Пры плане прыёму на аснове сярэдняй адукацыі — 50 і на аснове базавай адукацыі — 25 заявы падлі (па звестках на суботу) адпаведна 69 і 273 абітурыента. Гэта тым, што прыём дакументаў тут працягваецца да 15 ліпеня. І па вопысе мінулага года вядома — хто не прыйдзе на конкурс на юрыдычны факультэт, часта спрабуе сабе ў юрыдычным каледжы.

БДУ вядзе прыём студэнтаў на 49 спецыяльнасцей. Ужо цяпер пачаліся залічэнне пераможцаў алімпіяд і медальстаў. Многія ж абітурыенты прайшлі свой шлях да канца.

У прыёмнай камісіі не вялікіх статых: ці імат маладых людзей скарысталі сваё права паступаць адначасова ў дзве ВНУ. Штолі ў БДУ будуць вышывацца звесткі аб тым, як мяняецца конкурс на кожную спецыяльнасць. І многім дадзена прымаць адказнае рашэнне, аналізуючы свае шанцы на паступленне, — у якую ВНУ ўручыць аддаць арыгінал аттэста. Сёння поспех абітурыента залежыць ужо не толькі ад ведаў і ўмення іх прадэманстраваць, але і ад умнення рабіць правільны выбар.

Галіна СІДАРОВІЧ.

Да 105-годдзя Сакольніцкай сярэдняй школы, што ў Крычаўскім раёне, дзіцячы фальклорны калектыв «Купаліна» збірае архіўныя матэрыялы аб школе і сваёй вёсцы, вывучае народныя абрады, запісвае ўспаміны былых вучняў і настаўнікаў.

НА ЗДЫМКУ: дзіцячы калектыв «Купаліна».

Фота Валерыя БЫСАВА, БЕЛТА.

Свайго не цурайся і чужому вучыся

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

На сёння мы маем выразны сацыяльны партрэт выпускніка ВНУ 2001 года. Гэта чалавек, які добра валодае фундаментальнымі ведамі, ясна бачыць сацыяльна-эканамічныя мэты развіцця рэспублікі, мае шырокую навуковую і практычную падрыхтоўку. Гэта таксама ўмелы арганізатар, здольны прымяняць прынцыпы навуковага кіравання сацыяльна-эканамічнымі і тэхналагічнымі працэсамі. Ён умее працаваць з людзьмі, цэнціць іх працу, прыслухоўваецца да думкі калег, аб'ектыўна і крытычна ацэньвае вынікі дзейнасці падначаленых. Сучасны спецыяліст — асоба, якая мае высокую культуру, развіты інтэлект, гэта сапраўдны інтэлігент развіццёвага грамадства і дзяржавы. Гэта фундамент будучага нашай радзімы.

Важнай рысай сучаснага спецыяліста з вышэйшай адукацыяй з'яўляецца тое, што ён можа самастойна папярэць атрымання ў ВНУ веды і мае ў гэтым настаяльную патрэбу.

На сёння дыплом аб вышэйшай адукацыі атрымалі каля 38000 выпускнікоў 2001 года. З іх 32000 закончылі дзяржаўныя ВНУ. Магістрамі сталі 412 чалавек. Падрыхтоўка спецыялістаў у гэтым навуковым годзе ажыццяўлялася па 233 спецыяльнасцях і 1070 спецыялізацыях.

Дзяржава атрымала амаль на ўсіх сферах жыццядзейнасці спецыялістаў. Для сістэмы адукацыі падрыхтавана 13900 чалавек; прамысловасці — больш за 8000 чалавек; сельскай гаспадаркі — 2850 чалавек; аховы здароўя, фізічнага выхавання і спорту 1400 чалавек; транспарту і сувязі — каля 900 чалавек, мастацтва і кінематографіі — каля 260 чалавек. Па эканамічных спецыяльнасцях у гэтым годзе атрымалі вышэйшую адукацыю каля 4000 чалавек.

Статыстычныя даныя красамоўна сведчаць пра аялікі пошукі ў грамадзян нашай краіны на вышэйшай адукацыю. Падмацоўвае гэта і статыстыка ўступнай кампаніі гэтага года. Калі ў мінулым годзе конкурсе ў ВНУ рэспублікі дасягнуў рэкордны лічбы — 2,7, то ў бягучым годзе прагназуецца павелічэнне гэтага паказчыка на адзінку.

— Размова ідзе пра стаўку?

— На ўвазе маецца сярэдняя заробатная плата. Нехта з настаўнікаў атрымлівае і значна болей, а хто і менш. Сярэдняя заробатная плата прафесарска-выкладчыцкага саставу за май складала 165,7 тыс. руб.

З 1 ліпеня павышана стаўка першага тарифнага разраду да 14500 рублёў. Таксама павышана стаўка мінімальнай заробатнай платы, што зноў-такі паўплывае на заробак педагагічных і навуковых работнікаў. З 1 лістапада, як вядома, зноў павысіцца стаўка першага тарифнага разраду. Такім чынам, мы назіраем паступовае і мэтанакіраванае павышэнне заробатнай платы ў сістэме адукацыі да столдаравага рубяжа. А ў сярэднім у настаўнікаў яна складзе і 120, а дзе і 130 долараў у месяц. Падкрэслімо зноў, што гаворка ідзе пра сярэднюю заробатную плату. Канечне, можна казаць, што гэта не такая і вялікая аплата працы настаўніка, калі паглядзець на цэны. Але навідавоку дынаміка росту заробатнай платы пры тым, што ўжо ёсць тэндэнцыя да спынення росту цэн.

— Вы не жартуеце?

— Не. Нашы цэны выроўніваюцца з цэнамі сусветнага рынку. Яны іх дагналі па асноўных відах тавараў, у тым ліку і харчовых. Адсюль і такая ўпэўненасць. Улічце яшчэ той факт, што мы плацім за камунальныя паслугі, грамадскі транспарт і г.д. у дзясяткі разоў менш, чым у іншых краінах. Далейшае павышэнне заробатнай платы будзе ісці як прыбытак да павышэння жыццёвага ўзроўню.

— Вядома, што шмат школ і іншых навучальных устаноў выкарыстоўваюць тое абсталяванне, якое ім дасталася ў спадчыну ад савецкага часу.

— Канечне, матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне сістэмы адукацыі — адна з галоўных праблем: гэта датычыць і навуцальнага працэсу і комплекснага абнаўлення матэрыяльнай базы ўстаноў.

Аднак на ўсё трэба глядзець з пэўнай адлегласці, дыстанцыі, каб адчуць, што зрукі ёсць. Давяцце памятаць, што ў нас на сёння сярэд краін СНД, Усходняй Еўропы самая нізкая, напрыклад, плата за ўтрыманне дзяцей у дашкольных дзіцячых установах. Па сутнасці, сёння бацькі плаціць толькі 25% ад выдаткаў на харчаванне. Астатняе бярэ на сябе дзяржава. Гэта датычыць і эксплуатацыі будынкаў, і заробатнай платы, і таго ж харчавання. У сувязі з гэтымі выгодамі павялічылася лічба ахопу дзяцей дзіцячымі садкамі. Яна сёння складае звыш за 70%.

На другім Усебеларускім сходзе гаварылася пра вырашэнне праблемы стопарэнтнай падрыхтоўкі дзяцей шасцігадовага ўзросту да школы. Гэта азначае, што з пятай год дзіця павінна быць ці ў дашкольнай установе, ці з ім павінны працаваць спецыялісты ў галіне педагагікі і псіхалогіі.

Як вядома, дзяржава бярэ на сябе ўтрыманне па харчаванні шырокага кола навучэнцаў, пачынаючы з падрыхтоўчых класаў і заканчваючы прафесійнымі вучылішчамі. Калі гэта падлічыць, то лічба складзе дзясяткі мільёнаў долараў. І гэта не трэба складаць з вагі ў рэчышчы нашых з вамі разважанняў. Далейце да гэтага сродкі, якія выдзяляюцца на функцыянаванне пазашкольных устаноў (яны, па сутнасці, застаюцца бясплатнымі). А колькі сродкаў выдзяляе дзяржава на ўтрыманне прафесійна-тэхнічных і сярэдніх спецыяльных, вышэйшых навучальных устаноў. Заўважу, што сёння вышэйшая школа на бюджэтную форму навучання прымае ў свае сцены тую колькасць студэнтаў, якая была ў 90-х гадах мінулага стагоддзя. Гэта красамоўны паказчык, калі ведаць, што адзін студэнт абыходзіцца дзяржаве каля 1000 долараў.

Вырашаючы праблемы павышэння заробатнай платы, трэба мець на ўвазе і іншыя выдаткі на сістэму адукацыі. Лічу, што наглядчыца на існуючых цыжжасці матэрыяльнага забеспячэння сістэмы адукацыі, мы знаходзімся на парозе неабходных для нас зрукаў як у выплыве заробатнай платы, так і ў вырашэнні праблем абнаўлення матэрыяльна-тэхнічнай базы сістэмы адукацыі.

— У нядаўнім мінулым амерыканскі прэзідэнт Біл Клінтан перад адукацыйнай паставіў дзве задачы: дамагчыся, каб васьмігадовыя дзеці ўмелі чытаць і каб дванаццацігадовыя амерыканцы ўмелі выкарыстоўваць Internet. Першая задача для нас вырашальная ў асяцінавым узроўне. А вось другая...

— Адносна падручнікаў і камп'ютэраў. Да першага верасня неабходны падручнікі мы выдалі.

На наступныя два гады прынята так званая праграма "Белнет", якая была распрацавана па рашэнні Прэзідэнта нашай краіны і паводле якой з цягам часу кожная сярэдняя школа будзе мець магчымасць выйсці ў Інтэрнет. Наладжваецца адзіная інфармацыйная прастора з Расіяй. Нашы спажывы інфармацыі змогуць праводзіць інфармацыйны абмен не толькі на англійскай, але і на рускай, на беларускай мовах. Развіццё краіны ўжо даўно прыступілі да стварэння адукацыйных інфармацыйных рэсурсаў і камп'ютэрных сетак для абмену ім. Гэта, напрыклад, RUNET у Расіі, UNINET у Нарвегіі, DFN у Германіі, NASK у Польшчы. У нас у гэтым плане існуе шмат праблем, якія больш падрабязна мы закранем у іншых размовах. Скажу толькі адно — сітуацыя з забеспячэннем камп'ютэрамі нас сёння вельмі не задавальняе.

— Васіль Іванавіч, апошняе дзесяцігоддзе высветліла вызначальныя адукацыйныя праблемы. Хочацца пачуць ад Вас адказ на пытанне: што важнага і значнага было ў ім.

— Галоўнае ў тым, што ў апошнія гады была створана не лозунгавая, а дзейная не на словах, а на справе сістэма адукацыі. Яна, канечне, створана не на пустым месцы, а на падмурку савецкай школы, якая была ў свой час адной з найлепшых у свеце. Стварэнне новай школы адбывалася на грунце развіцця ўласнай дзяржаўнасці, з улікам сусветных адукацыйных тэндэнцый. Правільна кажучы ў на-родзе — свайго не цурайся і чужому вучыся.

— На гэты момант хвалюючым і значным для выпускнікоў сярэдняй школы, іх бацькоў, настаўнікаў з'яўляецца ўступныя экзамены ў вышэйшых навучальных установах нашай рэспублікі. Як паказвае дэмаграфічная сітуацыя, на сёння прыпадае пік абітурыентаў. У сувязі з гэтым наколькі важнай з'яўляецца для нашага грамадства вышэйшая адукацыя?

— У некаторых ствараецца ўражанне, што ў апошнія гады мы мала гаварылі пра развіццё вышэйшай школы. Больш — пра агульнаадукацыйную. Але такое меркаванне падманлівае. Натуральна і заканамерна тое, што нам трэба было спачатку трансфармаваць сярэднюю адукацыю, бо менавіта яна — падмурак вышэйшай школы. У яе маюцца свае асаблівасці, якія абавязкова трэба мець на ўвазе, калі намагаешся ісці наперад.

Па-першае, за апошнія гады (1998 і 1999), прынята ўрадам некалькі дакументаў па развіцці вышэйшай школы. У 2001г. па даручэнні Прэзідэнта нашай краіны была распрацавана праграма развіцця вышэйшай школы ў рэгіёнах.

Гаворачы пра вышэйшую адукацыю на Беларусі і ў свеце, выразна вылучаюцца тры асноўныя моманты. Асэнсаваны іх, можна прымаць захады, што трэба рабіць, як і з якой мэтай. Гэта розныя па сваёй вазе, сацыяльнай значнасці пасулаты. Але яны характарызуюць напрамкі, тэндэнцыі і намагаюцца ў рэчышчы сусветнай і нацыянальнай вышэйшай адукацыі.

Першай вызначальнай рысай вышэйшай адукацыі ў развітых краінах свету стаў яе масавы характар. У 60 годзе ўвайшла БССР на восем з паловай мільёнаў насельніцтва налічвалася каля шасцідзясяці тысяч студэнтаў. Зараз у нашай рэспубліцы на 10 мільёнаў чалавек іх прыходзіцца каля трохсот тысяч. Толькі ў мінулым годзе было прынята каля 70 тысяч студэнтаў. Калі падлічыць суадносіны паміж прыёмам і выпускам, то можна знайсці такую статыстыку — у мінулым годзе кожны другі выпускнік школы стаў студэнтам. Гэта будзе наглядная і сёння. Далей прыймем у сярэднія спецыяльныя ўстановы і прафтэхвучылішчы. Лічбы сведчаць самі за сябе.

Другой асаблівасцю сённяшняй вышэйшай школы стала дыверсіфікацыя вышэйшай адукацыі. Гэта значыць, што з'явіліся розныя шляхі, формы дасягнення вышэйшай адукацыі, а адсюль — розныя тыпы ВНУ з рознымі тэрмінамі навучання. І, акрамя таго, з рознымі магчымасцямі атрымання вышэйшай адукацыі. Выразнай у гэтым плане становіцца сітуацыя ў нас. З аднаго боку, мы перайшлі да ўніверсітэцкага тыпу навучання. Акрамя класічных у нас узніклі профільныя ўніверсітэты, акадэміі. З'явіліся таксама вышэйшыя каледжы, якія спалучаюць у сабе магчымасці атрымання і сярэдняй спецыяльнай адукацыі для тых, хто жадае працягнуць навучанне, — вышэйшай.

На сёння вышэйшую адукацыю атрымліваюць за 5-6 гадоў, у будучым гэты тэрмін скараціцца да 4 гадоў. Такім чынам, масавая вышэйшая адукацыя будзе ў сваёй большасці складацца з чатырохгадовага навучання, але гэта не выключыць і 5-6-гадовыя яе тэрміны. Апошнія датычыцца магістраў.

Трэцяя характэрная рыса развіцця вышэйшай адукацыі — выкарыстанне інфармацыйных тэхналогій, можна сказаць, уплыў інфармацыйнай рэвалюцыі на арганізацыю навучальнага працэсу. А ўвогуле мы гаворым ужо пра з'яўленне інфармацыйнага грамадства. Гэта датычыць і школы, але ж непасрэднае ўздзеянне такіх акалічнасцей будзе аказваць у бліжэйшыя 20 год на вышэйшую школу. У вышэйшай школе мы толькі на парозе, па сутнасці, гэтага, так бы мовіць, інфармацыйнага мола. Хаця трэба сказаць, што на сёння мы маем дзясяткі тысяч камп'ютэраў. Але, зразумела, іх недастаткова для паўнакроўнага і дзейснага функцыянавання нашых ВНУ. Вось тры вызначальныя рысы развіцця вышэйшай адукацыі, у рэчышчы якіх і будучы прыкладны намагаюцца Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, саміх ВНУ для іх актыўнага вырашэння.

— Васіль Іванавіч, спыніцеся, калі ласка, больш падрабязна на кожнай з названых асаблівасцей.

— Пераход да масавай вышэйшай адукацыі — паслядоўны, пераемны працэс у развітых краінах свету. Калі ў сярэдзіне 60-х гадоў яны паставілі задачу пераходу да масавай сярэдняй адукацыі, то зараз натуральным выглядаюць намагаюцца пераходу на атрымнанне насельніцтвам масавай вышэйшай адукацыі. Адрозны заўважу, што такіх крокі не гэта разлічваць як нейкую моду, гэта патрабаванне часу. Магу прывесці паказальны прыклад. Калі зазірнуць у даведнік Міністэрства пра-

цы, то прафесія лётчыка на сёння стала рабочай прафесіяй. Аднак, каб мець гэтую кваліфікацыю, трэба атрымаць вышэйшую адукацыю. Возьмем тых жа праграмістаў. Можна сказаць, што на сёння гэта прафесія адносіцца да рабочых, таму што яна масавая і накіравана на вырашэнне канкрэтных вытворчых праблем — чалавек застаецца сам-насам з камп'ютэрам, як раней рабочы са станком. Атрымліваецца даволі цікавае спалучэнне — рабочы інтэлектуальнай працы.

Па-другое, у свеце, у тым ліку і ў нашай краіне, ідзе паступова пераход ад аўтаматызаванай вытворчасці да камп'ютэрызацыі. Гэты працэс будзе, канечне, патрабавальны і адпаведнай падрыхтоўкі. Вышэйшая адукацыя — не толькі атрымання веды, гэта іншы ўзровень мыслення.

Па-трэцяе, у нас мяняецца структура грамадства, структура занятасці насельніцтва. У першыя гады атрымання нашай рэспублікай незалежнасці адчуальным стаў недахоп спецыялістаў гуманітарнага профілю — эканамістаў, юрыстаў і інш. Адсюль — павелічэнне колькасці студэнтаў у гуманітарнай сферы навучання.

— Вы назвалі прычыны, па якіх назіраецца пераход да масавай вышэйшай адукацыі ўвогуле і ў нас у краіне. Аднак, у сувязі з гэтым, мабыць, узніклі і праблемы?

— У першую чаргу, узнікае праблема не толькі ў нас, але і на Захадзе, звязаная з рэзкім павелічэннем колькасці студэнтаў. За апошнія сорок гадоў, як паказвае міжнародная статыстыка, іх павялічылася амаль што ў сем разоў. Трэба сказаць, што абнаўленне матэрыяльна-тэхнічнай базы не можа ісці такімі шпаркімі тэмпамі. Гэта азначае — мы маем на сёння пэўнае пагаршэнне ўмоў для навучання, з аднаго боку, і з другога — павелічэнне колькасці студэнтаў выдзе на гэтым этапе развіцця вышэйшай школы да зніжэння якасці вышэйшай адукацыі. Зараз апошняя праблема выходзіць на перадавы план. Зразумела, ёсць розныя шляхі яе вырашэння. У тым ліку і стварэнне належнай сістэмы кантролю за навучаннем. Той кантроль, які існуе, маладэфектыўны. Трэба значна яго ўласкаваліць, узмацніць і надаць яму сучасныя рысы. Напрыклад, вучэбны матэрыял курса разбіваецца на некалькі частак, і па кожнай з іх студэнт павінен атрымаць допуск да асноўнага экзамену. Альтэрнатыўны варыянт — калі да экзамену студэнта "дапускае" камп'ютэр. Такім чынам, ліквідуецца суб'ектыўны фактар у ацэнцы ведаў студэнта.

Узнікаюць і іншыя праблемы, напрыклад, суадносіны паміж платнай і бясплатнай формамі навучання, абавязковага размеркавання. Зусім нядаўна я сустракаўся з прэзідэнтам універсітэта ў Сарбоне, які падкрэсліў, што ў Францыі ёсць дзве магчымасці атрымання вышэйшай адукацыі: за кошт дзяржавы і за ўласныя грошы. Калі чалавек выбірае першы шлях, то ён абавязаны адпавядаць пяць гадоў па размеркаванню. І ніхто яго не пытае, хоць ён гэтага ці не. Каго гэта не задавальняе, то ён можа перайсці вучыцца за плату. Мне здаецца, прыйшоў час пра гэта скончыць спрэчку.

— Вы закраналі тэму пра тэрміны навучання. Яна таксама звязаная з набыццём вышэйшай адукацыі масавага характару?

— Тэрміны навучання ў ВНУ непасрэдна звязаны з тым, як пабудавана сярэдняя адукацыйная школа. Пераход да 12-гадовай школы прымушае палумаць і пра пераход да чатырохгадовай вышэйшай адукацыі, якая па змесце будзе адпавядаць сённяшняй пяцігадовай і максімальна наблізіцца да прафесійнай школы. З гэтага вынікае і двухступеньчатая вышэйшая адукацыя, якая мае на мэце дыферэнцыраваць студэнтаў па навучанне, надаць яму новае напавенне. Першая ступень у значнай частцы будзе чатырохгадовай, да яе ў масавым парадку мы прыйдзем праз 8-10 гадоў.

— Прабачце, аднак БДУ ўжо абвясціў аб пераходзе на двухступеньчатую вышэйшую адукацыю.

— Універсітэт пакуль што толькі эксперыментуе. А вось гадоў праз восем-дзесяць гэта будзе ўжо не эксперымент. Таму што сёння мы маем 11-гадовую школу, а вышэйшая чатырохгадовая школа ў сучаснай адукацыйнай прасторы грунтуецца на 12-ці і 13-гадовай агульнаадукацыйнай школе. Вось чаму захады БДУ трэба разглядаць як эксперыментальныя. Першая ступень вышэйшай адукацыі па падрыхтоўцы выпускнікоў ВНУ не павінна быць ніжэйшай за ранейшую.

З пераходам на чатырохгадовае навучанне ў ВНУ не будзе мяняцца і заключныя тэрміны, калі чалавек атрымлівае вышэйшую адукацыю. Напрыклад, я пайшоў ў савецкую школу ў сямігадовым узросце, закончыў яе ў 17 гадоў, далей пяць з паловай вучуся ў Белдзяржуніверсітэце. Такім чынам, вышэйшую адукацыю атрымаў у 22 з паловай гады. З 1998 года нашы дзеці ідуць у школу з шасці гадоў, там вучацца 12 гадоў. Пасля за чатыры гады будуць атрымліваць вышэйшую адукацыю. Вось вам і арыфметыка. Атрымаем ранейшыя 22 гады — як і ў савецкія часы. Але такое лічбавое супадзенне мае прышчэпную розніцу ў змесце і форме падрыхтоўкі маладога спе-

цыяліста. Раней мы гаварылі толькі аб неабходнасці фундаментальнай падрыхтоўкі ў ВНУ. Зараз жа размеркаванне інтэлектуальнай нагрукі павінна быць іншым. Значная яе доля павінна прыпадаць на школу, якая прызначана адаптаваць старшакласніка да жыцця і ў тым ліку для атрымання вышэйшай адукацыі ў скарачаныя тэрміны.

Нехта, калі будзе патрэба ў больш паглыбленай спецыялізацыі ведаў, зможа вучыцца і пяць гадоў. Пры адпаведным жаданні можна прадоўжыць навучанне і ў магістратуры. Па сутнасці, гэтыя дадатковыя два гады ў магістратуры будуць падрыхтоўкай чалавека да трохгадовай аспірантуры. Практика сведчыць пра вельмі нізкі працэнт абарон прэтэндэнтаў на вучоную ступень кандыдата навук. Новая мадэль падрыхтоўкі спецыяліста найвышэйшай кваліфікацыі 2 + 3, здаецца, павінна вырашыць і гэтую праблему.

— Мы гаворым пра характар, тэхналогію і змест масавай вышэйшай адукацыі. Скажыце, якія будуць шляхі яе атрымання.

— З'явіўся нават спецыяльны тэрмін, я ўжо яго называў, дыверсіфікацыя, які абазначае розныя шляхі атрымання вышэйшай адукацыі. Разгледзім гэта на прыкладзе Германіі. Германская мадэль школы ў свой час была ўзорнай для Еўропы і ў тым ліку для царскай Расіі. У германскіх універсітэтах студэнты вучыліся і вучацца шэсць гадоў. Трэба адзначыць той факт, што па працягласці навучання германская школа вызначаецца срод іншых. Там спрацоўвае мадэль: 13-гадовая школьная і 6-гадовая універсітэцкая адукацыя. У канцы 60 гадоў узніклі новыя тыпы навучальных устаноў — так званыя Fachhochschule, якія мелі толькі чатырохгадовы тэрмін навучання і былі набліжаны да практычных патрабаванняў вытворчасці. Тры гады займала тэарэтычнае навучанне, а год — практыкі. Практикі не той, якая была ў савецкія часы: пайдзі ў той цэх, прынясі, так сказаць, нешта ў другі. Яна была арыентавана на будучую спецыяльнасць і, як правіла, яе праходзілі на тых прадпрыемствах, куды і меркавалася накіраваць маладога спецыяліста. Гэтыя ўстановы ўзнікаюць і ў іншых краінах Заходняй Еўропы, пачалі распаўсюджвацца і далей. У Амерыцы таксама меўся падобны вопыт. З'явілася ў свой час рознаўзроўневая сістэма падрыхтоўкі студэнтаў і з рознымі тэрмінамі іх навучання.

У апошнія дзесяць гадоў стала вельмі хутка развівацца дыстанцыйнае навучанне. Яно нам вядома як заочнае, але ж паміж імі ёсць прынцыповая розніца — у выкарыстанні інфармацыйных тэхналогій і даступнасці да тэхнічных сродкаў, у тым ліку і да Інтэрнету. У сувязі з гэтым набывае спецыфіку і адпаведны кантроль ацэнкі ведаў і ўменняў навучэнцаў.

— Са з'яўленнем устаноў рознага тыпу, мабыць, цесна звязана і пераўладкаванне некаторых рэгіянальных інстытутаў па ўніверсітэцкім?

— Калі мы пераходзілі на ўніверсітэцкі тып навучання, то добра ўсведамлялі, што адрозны ў інстытутах універсітэты не вырашэ. Але калісьці трэба было пачынаць гэтую працу. А патрэба ў класічным універсітэце была і ёсць вельмі вялікая. Дарэчы, іх адукацыйныя тэхналогіі пры гэтым таксама мяняліся, што адказвала і запатрабаванам часу. Напрыклад, калі Мінскі радыётэхнічны інстытут стаў Беларускай дзяржаўнай універсітэтам інфарматыкі і радыёэлектронікі, то ён, карыстаючыся англійскай тэрміналогіяй, стаў універсітэтам прыкладных ведаў.

Сёння мы маем чатыры вышэйшыя каледжы, якія спалучаюць у сабе як рысы тэхнікумаў, так і рысы вышэйшых навучальных устаноў. Можна сказаць, што гэта адказ на запыты грамадскіх інтарэсаў і вытворчасці. Такія ўстановы маглі быць сфарміраваны на грунце савецкай сістэмы адукацыі. Нам не трэба было ствараць беларускія Fachhochschule, таму што ў нас былі сярэднія спецыяльныя ўстановы, якіх не было на Захадзе. З тым узроўнем тэарэтычнай падрыхтоўкі, з аднаго боку, і з тымі набытымі навыкамі, якія яны набывалі пасля заканчэння тэхнікума.

Сістэму вышэйшых каледжаў мы будзем і далей развіваць. У нас маецца магчымасць іх ствараць як у рамках ВНУ, так і ў якасці самастойных устаноў. У сувязі з такімі падыходамі ўзнікае праблема спалучэння паміж сярэднімі спецыяльнымі ўстановамі і вышэйшымі, спалучэння адукацыі спецыяльнай і вышэйшай. Яна не ўзнікла на новым месцы, а дасталася нам па спадчынасці, ад савецкіх часоў, калі ў пачатку 80-х гадоў мінулага стагоддзя ў Савецкім Саюзе канчаткова зразумелі, што сістэмы сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай адукацыі не могуць існаваць пасобку.

Вернемся да недалёкага мінулага. У сярэдзіне 80-х XX ст. пачалі ствараць розныя формы навучання. Мы памятаем і інтэграваныя вучэбныя планы, і інтэграваныя формы навучання, і пераход выпускнікоў тэхнікумаў адрозны на трэці курс ВНУ і г.д. Як бачым, практыка, жыццё самі падказвалі выйсце з канкрэтных сітуацый. Эксперыментаванне павінна скончыцца і жыццёвыя патрэбы змогуць набыць рэальнае аблічча, сістэмнае рашэнне, над чым зараз мы і працуем.

Сярэдняю спецыяльную адукацыю ў наш час ужо разглядаюць як прыступку да вышэйшай. Гэтым словам трэба надаць канкрэтнае выражэнне, што вымагае ад нас розных падыходаў, мер, рашэнняў. Паступова і мэтанакіравана мы да гэтага набліжамся.

— Спыніцеся, калі ласка, на трэцяй праблеме.

— Адносна інфармацыйных тэхналогій можна сказаць наступнае. Па сутнасці, гаворка павінна ісці пра інтэрактыўнае навучанне ці, так бы мовіць, саманавучанне. Калі я працую з камп'ютэрам, то ён можа мяне "павесці" за сабой — у залежнасці ад майго ўзроўню падрыхтоўкі ён ставіць усё новыя і новыя задачы. Атрымаўшы ад выкладчыка неабходныя веды, я магу іх развіць і ўдасканальваць самастойна. На пэўнай ступені зноў сустракаюцца з выкладчыкам. І так паўтараецца колькі разоў — сістэмна, паслядоўна і пераемна. Студэнт павінен сам вучыцца, а не чакаць, каб яго вучылі. Вось пытанне, на якое мы ў бліжэйшым павінны даць адказ. Інтэрактыўнае навучанне набывае новае гучанне, становіцца важным і значным для нашай сістэмы вышэйшай адукацыі. Пра гэта гаворыць з'яўленне персанальных камп'ютэраў, якіх яшчэ 10 год назад амаль не было ў нашых навучальных установах, і мала хто ўяўляў пра актыўнае выкарыстанне іх у навучанні і працы. Адбылася своеасабліва рэвалюцыя ў сродках навучання. І таму нельга сядзець склаўшы рукі і чакаць, хто за нас зробіць нашу справу. Трэба актыўна дзейнічаць і інтэрсіраваць укараняць у практыку навучання новыя тэхналогіі. Заўважу, што гэту патрэбу мы выразаю адчуваем і прымаем захады для вырашэння пастаўленых часам задач.

Гутарку вёў
ВІУЧАНКАУ.

Сямейны клуб "Настаўніцкай газеты"

СЕМ'Я

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Слова пра тату

Калісьці бацька быў першым касцом на вёсцы і першым хлопцам. І ажаніўся ён на самай прыгожай дзяўчынцы.

У пошуку лепшага жыцця ён пакінуў бацькоўскую хату і паехаў у сталіцу. Але "лепшае жыццё" ў горадзе аказалася такім жа складаным. Дзякай працы ён аддаваў усе свае сілы і здароўе.

Але ж на выхадныя — дахаты, у вёску, да сваёй маці. Каб, рана прачнуўшыся, у прыцемках скасіць бясонны луг, насырае дождж, абганяе бульбу. На наступны дзень — схадзіць у грыбы па мясіны, знаёмых з дзяцінства і вядомых толькі яму. Маці высушыць грыбы ў печы. Які цудоўны пах у гэтых сушаных грыбах!

У рукі — сумкі з румянцамі, яблыкамі, малаком, салам — і зноў у горад, да сваёй сям'і, да сваёй працы — будаўніцтва, да вялікай жалезнай машыны, якая, я думаю, таксама здавалася яму жывой. І нават у адпачынку, не аднойчы ўстаінаў ён сваю машыну — як яна там, хто я ёй працуе, ці берагуць яе?

Так і жыў усё жыццё — сэрца рвецца ў вёску, а абавязак кліча ў горад.

А што за шчасце было для нас, дзяцей, прыехаць у госці да бабулькі! Вёска для гаралскога дзіцяці — гэта як новы свет, дзе быццам ведаеш з маленку ўсё, але ж на самай справе шмат нечаканасцей сустракаеш штохвілінна. Напрыклад, — конь, што па-себе на лузе. Добры, спакойны, васьм падышоў ён да воза. Залажу на воз, з яго — на кая. Добры конік, але вельмі жвава панёс да ракі. Краем вока бачу як бацька, які дагэтуль размаўляў з конячым, кідае шыгарку і ўлічаны хвілінны даганяе кая, спыняе яго на скаку, дрыжачымі рукамі здымае мяне, ставіць на зямлю.

Сядзе побач са мною, хутка дыхаючы, але не лаецца ніколі. Запрагае кая. Мне садзімся на воз і едзем за сям.

Галоўнае, каб маці пра гэта не даведлася. Ды хто ёй раскажа гэтую гісторыю? Ніхто.

І тую, што адбылася ў лесе, — таксама.

Бацька часта браў мяне з сабой у грыбы. Я прачыналася рана-рана, хвалювалася, што ён пойдзе без мяне. Бо так добра ісці за ім па вузенькай сцежцы, а стоміўся — дык на плячых падняе — можна нават і запрамаць. Але ў лесе пачынае сапраўднае паляванне, і грыбы не паспяваюць хавацца ад бацькі. Мне крыўдна — у майкі кошыку

толькі тры сумныя маленькія лісічкі. І я непрыкметна адыходжу ад бацькі, імкнучыся адшукваць "свае" грыбныя мясіны. Ён гукае мяне рэдка, я адказваю як мага гучней, каб ён думаў, што я зусім блізка. Але праз некаторы час бацька ўжо не чуваць. Я клічу яго настойліва, але ніхто не адгукаецца. Упершыню я разумею, як цяжка крычаць. Голас — мая апошняя надзея, але ён так хутка ператвараецца ў сіп. Плакаць няма моцы, і я іду куды вочы глядзяць. Вось нейкая сцежка вывядзіць мяне на лясную дарогу. Падмаю галаву і бачу ўдалечыні фігуру чалавека: ён усе блі-

Так і жыў усё жыццё — сэрца рвецца ў вёску, а абавязак кліча ў горад.

жэй і бліжэй... Гэта бацька. Адшуквай! Ён усміхаецца, а ў голасе — трывога:

— Ты не спужалася?

— Не!

Ён, напэўна, хацеў, каб я сказала, як мне было страшна...

— Тата, а ты б мяне ўсё роўна знайшоў?

— Канешне, я тут кожную сцежку ведаю. Давай я табе грыбы адысплю, а то мне нешта цяжка.

Увечары мы ад'язджаем дадому. На электрычцы. Я ўладкоўваюся на вакенца, тата садзіцца побач і пачынае расказваць мне розныя смешныя гісторыі, каб дарога не здавалася вельмі доўгай.

На адной са станцый электрычка спыняецца, і я бачу латок з марожаным і невядомую чаргу.

— Так хочаша марожанага, тата...

— Электрычка стаіць усяго некалькі хвілін, не паспею я.

— Так хочаша...

— Сядзі, чакай. Я зараз жа...

З акна мне добра бачна, як бацька падбігае да латка, спрабуе ўзяць марожанае без чаргі, штогосьці тлумачыць, але прадаўцы не бярэ ў яго грошы, і ён становіцца ў канец чаргі. Вось марожанае ў яго руках, ён бяжыць назад. У гэты момант электрычка пачынае рухацца, тата стараецца дагнаць яе, але неспяшае. Ён застаецца на пероне, а я ад'язджаю.

Я еду, сяджу — не плачу. І таму пасажыры толькі глядзяць на мяне, перагаворва-

юцца паміж сабою. Стрымлівае слёзы, не хачу, каб людзі палыходзілі да мяне і сушылі. Я ведаю, што зверны зараз адкрыюцца і я ўбачу тату. Вось толькі шмат часу прайшло, як бы марожанае не растала...

Машыніст аб'яўляе нейкую станцыю, электрычка спыняецца, зверны вагона адчыняюцца — уваходзіць тата, у руках у яго расталае марожанае. Ён працягвае яго мне, усміхаецца, садзіцца побач.

— Як вам гэта ўдалося? — пытаюцца цікавыя жанчыны.

— А што тут такога? Прабегса...

— проста адказвае тата.

Шчыра кажучы, мне, шасцігадовай дзяўчынцы, было не разумела, што адбылося. У майёй дзіцячай свядомасці ўсё адбылося так, як і павінна было адбыцца.

Праз шмат гадоў тата расказаў мне, як падляцеў да легкавога аўтамабіля, які стаў ля станцыі, у некалькіх словах растлумачыў падзею, што яму неабходна дагнаць цягнік, і як увесь час пераваўся і перажываў, што не паспее, а я разгубілася і буду плакаць.

Трэба сказаць, што гэта была не апошняя навіна з ім прыгодніцкай гісторыі. І заўсёды, у любых абставінах, я ведала, што бацька прыйдзе мне на дапамогу, што ён заўсёды будзе са мной.

А сёння, калі я гляджу на яго, пенсіонера, які атрымлівае свае 55 тысяч рублёў і перанаймае спяшацца на сваю цяжкую працу, успамінаю дзіцяства, нашы пазелкі ў вёску, усміхаюся і плачу адначасова. Які ў мяне добры тата!

Ён, канешне, ужо не ездзіць ў вёску, няма бабулькі і ў хаце яе жыўцё іншыя людзі. Але цяпер у маіх бацькоў ёсць лепшча. Я думаю, што гэта другі для іх дом — калісьці адвараныя ад зямлі яны ўсё ж вярнуліся да яе, як на радзіму. Але лепшча, гэта, канешне, не радзіма, гэта сурагат. І тым не менш бацькі сеюць там жыта — тата гаворыць, што гэта зерне для кур, якіх яны трымаюць. Хаця я ведаю, што куры — гэта справа трэцяя. Проста бабулька заўсёды сее жагата. І ў вясну коў яно такое ж высокае і каласістае! А яшчэ бацька косяць траву. Гаворыць, што гэта для трусаў. Але пры чым тут трусаў... Проста ён не скасіў яшчэ свой луг.

Я люблю цябе, тата!

Таняна ДАКУЧАЕВА.

Сям'я трымаецца на двайце, але больш (павінна!) на бацьку. І калі разваліцца вясцкі сям'я, дык акрамя ўсіх іншых прычын таму, што мужчына (п'яніца, гультай, безыніцыятыўны, абыхаваў — "дзень прайшоў" — і слава Богу...) не выконвае ў ёй ролю маральнага лідэра, лідэра матэрыяльнага забеспячэння. У пераглед мусульманскіх краін законам дапускаецца многажэстнасць. Мужчына мае права мець і дзесяць (і нават больш!) жонак, калі ён можа матэрыяльна забеспячыць іх і народжаных ад іх дзяцей, вывесці іх у людзі. І мужчына можа не мець ніводнай жонкі, калі для ўтрымання сям'і ў яго пуста ў кішэнях.

Самыя першыя дзеці: пры веруючым бацьку ўсё сям'я веруючая, калі веруючы толькі маці — тады толькі ў трох-ліці выпадках сям'я веруючая. І гэтым і тлумачыцца той факт, што ніводная рэлігія не рызыкавала аднаго ў мужчыны пасартыста. А калі ён сыходзіць з калітанскага "моціка" мужа і бацьку, дык маці ідзе на працу. А дзіця тады ходзіць кожны дзень з ключом на шыі. І менавіта вось так (ці амаль так!) неаўважна падкрэслена сіротства.

Каб зняць з маці частку клопатаў, аблегчыць яе жыццё, існуючы для дзяцей яслі і садзікі. Мабыць і добрая гэта справа: дзіця не адно, а знаходзіцца пад наглядом дарослай (але, прабачце, жужо!) цёці. І ніякімі прыборамі неслыга вымершаў траўму, няма жам і бяду дзіцяці, якое выкінута з роднага гнязда ў чужыя рукі! Вось чаму ў той жа Амерыцы і іншых заходніх краінах для нагляду за дзіцём старавоцца на няньку (гувернантку, катноную работніцу). Дзіця ў чужых руках, але (і гэта немалаважна) яно знаходзіцца ў родным гнязды, у звыклым для яго асяродку.

Але, мабыць, галоўнае тут у іншым. Калі аднаго дзіця ў дзіцячым садзе не пачынае сорамна, дык чаму б не аднаго яго і ў дзіцячым доме? Бо і там яно будзе пад наглядом такой жа чужой цёці. Вось і прайшлі да

таго, што сёння падкрэсліваў дзіцячы дамы амаль ці не ў кожным раёне. І там знаходзіцца многа дзяцей пры жывых бацьках. І іх, дзіцяці-сірот, "законліва" дзіцей, тысячы і тысячы... І гэта не ў вясны час, і не ў пасляваенны...

Аднак не толькі ў дзіцячым доме, але часам дзіцяці нават у дзіцячым садзе тужыліна і няўтуліна. Гэта калі казачы дзіцячымі тата і найвялікіх пачасе для маці і іх дзяцей, калі выхавальніца ў групе, як кажуць, ад Бога — любіць дзіцей такімі, якія яны ёсць, разумее, прымае.

Але ж у групе 20-30 "гаўрыкаў". І калі ў многіх выхавальніц на індывідуальны крык, заўвагу часу яшчэ хапае, дык на індывідуальную работу — зусім не! І тое, што здольнасці і жадання працаваць няма, — не віна іх, а бяды: рабшч нялюбую справу — з душы верне. Вось і назіраем "карціну" ў двары дзіцячага сада: дзеці асобна чымсьці заняты, а выхавальніца дзесяці на лавачцы дзіцяці і калыханкі па працы шпакарыць.

Памятаю, дачка спачатку ўсё пыталася ў нас, бацькоў: "Чаму дзіця ўвесь час злучае?" А калі ўдзень клалі дзіцяці спаць, дык ім загалвалі адразу закрываць вочы. А колькі можна дзіцяці васьм так ляжаць з закрытымі вачыма, калі спаць зусім не хочацца? А паспрабуй адкрыць вочы, як адразу разгубіцца выхавальніца. Вось і лічаць

Давайце абмяркуем

Гаючая крыніца

Сям'я для дзіцяці не толькі першае роднае месца на зямлі, але і школа жыцця. А таму няма для яго большага гора, чым сіротства. Яно можа здарыцца ў выніку розных абставін, але ніхто на свеце не заменіць маленькаму дзіцяці маці і бацьку, ніхто не растлумачыць яму — невінаватаму, за што ён так жорстка пакараны.

дзец такіх выпадковых выхавальніц Бабаў-агой.

Не дзіўна, што многія бацькі на дзіця час аддаюць сваіх дзяцей у вёску да бабулі, калі ёсць такая магчымасць. І як ім там добра на прыродзе? Тут табе аблікі і грушы, слівы і вішні адразу ў дзверы, а яду ды капуста, свежая агуркі, памідоры, малако і мёд. Менавіта там, у вёсцы, і мая дачка пазбавілася ад мінскага комплексу — маўжлівага, маларуха, бовай (а раптам штосці дзяржыцца і на ідзе закрываць, як у садзіку).

Самас лепшае выхаванне — гэта сямейнае выхаванне, бо яно заснавана на любові і ласцы родных мам і тат да роднага дзіцяці. І калі жанчыны думаюць, што іх у несправілісць чакаюць на рабоце, дык яны памыляюцца. Нашы маці ведалі старажытны выратавальны мудрац, што жанчыну нідзе ў свеце асабліва не чакаюць. Альбо ў адным з падрыхтоўчых! Толькі, мабыць, у тэатры ці кіно, дзе яны выконваюць жаночыя ролі. Ніхто на свеце не так не чакае, як уласнае дзіця. І для нармальнай жанчыны, без фемінісцкіх схільнасцей, гэтак чаканне даражэй за ўсё ў жыцці.

І як было б добра, каб дзяржава змагла вярнуць маму дзіцяці, а тату забяспечыць добрым заробкам. Вось тады б статус катінага ачага быў вернуты яго святасці. Але ж, на жаль, "мамы, мамы, дзе ваша аслада?" "Сёння жанчына павінна

працаваць, каб сям'я магла звесці канцы з канцамі. Яна цярпіла і настойліва шукае сабе працоўнае месца, ведаючы, што яе асабліва не чакаюць. Прычыны гэтага самаго розныя: толькі што скончыла ВНУ (тэхнікум) — не мае вопыту работы; выйшла замуж — хутка пойдзе ў дэкрэтны адпачынак; у яе малая дзіця — яны часта хварэюць; узрост набліжаецца да 50 — ужо часта хваляе. І гэты пералік можна працягваць. Дзяця ў майго знаёмага скончыла ўніверсітэт з "адзнакай", але ўладкавацца эканамістам у горадзе не змогла. Па знаёмстве ўладкавалася на работу ў прыгарадзе з малой зарплатай. І вось малая сям'я, у якой абодва маюць выпішную адукацыю, ужо тры гады не адважваюцца завесці дзіця. А чаму? Дык жанчына ж працуе па кантракце, з ёй заключаны на адзін год. Заўсёды чакае, што могуць звольніць. А вось п'яніцы і іншыя дэгрэдзіраваны асобы амаль кожны год нараджаюць дзяцей і тут жа "вешаюць" іх на дзяржаўны "карац". Кантрактная сістэма прыёму на работу не абараняе цяжарных жанчын і жанчын з малымі дзецьмі. Альбо нарадзіла дзіця і страціла работу — альбо наадварот. Нашы парламентарыі, на жаль, паставілі калёсы наперадзе камя. Грэх было спачатку матэрыяльнае становішча грамадства давесці да заходняга ўзроўню, а потым капіраваць іх сістэму прыёму на работу.

Ал моцы сям'і залежыць будучасць любой краіны і фізічнае выхаванне народа. Кітайцы за кошт сямейных падрадаў шматразова падніклі прадукцыйнасць сельскай гаспадаркі. Прычыны за кароткі тэрмін. Краіна з больш чым мільярды насельніцтва (дзе трэці жахоры — да 30 гадоў), практычна не ведае разводаў. А ў нас гэтая лічба пераваліла ўжо за 50 працэнтаў. Часам у разводе вінаваты цешчы, свяктуры і іншыя родзічы. А пакутуе пры гэтым найбольш адзін бок — дзеці.

Калі-нікалі ў грамадстве кажуць пра неадзельнасць сям'і. Наўрад ці можна з гэтым пагадзіцца. Развалілася палітычная сістэма, імперыя, а сям'я жыве наперакор наркатыкам, СНД, разводам і інш. Міркую, што ў нас складаны час сям'я стане галоўнай надзеяй на тое, што чалавечы не знікне з твару зямлі, а яго колькасць, наадварот, будзе павялічвацца. Але і тут узнікае праблема. У большасці краін СНД, у тым ліку ў Беларусі, насельніцтва памяншаецца па прычыне беднасці, у багатых краінах заходняй Еўропы — па прычыне перасячэнасці. У ШІА насельніцтва расце практычна за кошт эміграцыі. Вось і вымагавіцца такая карціна. Галоў гэтак праз 25-30 кожны другі чалавек на зямлі будзе альбо кітайцам, альбо індыйцам. А праз 100 гадоў? Не бурса прагнаваць. Можна толькі меркаваць, што ні кітайцы, ні індыйцы не будуць перасяляцца куды-небудзь на Марс альбо яшчэ далей. Таму ўсім зямлянам прайдзецца паіснаваць. Вось чаму нашым жанчынам (і не толькі ў Беларусі!) трэба нараджаць дзяцей. А краінуўнаўсё больш клопатаў прабуляць у адносінах да дзяцей і іх маці — жанчын.

І напрыканцы хачу сказаць, што прайдзецца галы, стагоддзі, тысячы гадоў, а сям'я застаецца. Але застаецца ў яе выпадку, калі душа сям'і, яе свет і ласка — жанчына-маці — зможа больш часу аддаваць выхаванню сваіх дзяцей.

Яўген ШЫРОКІ, педагог.

Правы дзіцяці

Яны без нас не могуць

Колькі хвалявання і радасці адчувае сям'я ў чаканні з'яўлення на свет свайго дзіцяці. Яго яшчэ няма, але для бацькоў ён ужо самы разумны, самы прыгожы, самы прыгожы і самы знаходлівы. Усе свае неадзімкі і мары і чаканні яны жадаюць уавосіць у гэтым маленькім стварэнні.

І вось, нарэшце, дзіця з'яўляецца на свет. Бацькі тымчасова: іх сын будзе самым разумным, а дачка падарыць сэрцу мілы голас. Праходзіць месяц, другі і нарэшце дзіця з'яўляецца неспадзявана. Атрыплываюць накіраванне на поўны медзалеж. Удар! Іх дзіця трапіла ў катэгорыю дзіцяці "з адхіленнем". Сын ужо ніколі не стане новым Эйнштэйнам, дачка не зможа грамадзян, адным рухам пляча, адным поглядам ці жэстам прыводзіць у захват навакольных. У адну галіну ўсё мары і чаканні гінуць, і ў сэрцы бацькоў упавіваюцца страх, няўпэўненасць, боль. Маці пашчотна абдымае свайго дзіця, глынае слёзы і любіць, бяскожна любіць гэтае трохі неабароненае стварэнне, якое наўна працягвае да яе рукі. Бацька не знаходзіць сабе месца ад болі і сараняччай трывогі не толькі за сённяшняе дзень, але і за будучыню свайго дзіцяці. Хто абароніць, захавасць, падтрымае яго дзіця, калі іх, бацькоў, не будзе побач?

Сем'я, якія апынуліся ў адпаведнай сітуацыі, спачатку перажываюць шок і поўную зблытаннасць. Бацькі разумеюць, што іх дзіця не такое, як усе дзеці, і не ведаюць, што ім неабходна рабіць. У аднаго яны пачынаюць бегчы па ўрачча, спрабуючы знайсці памалку ў перадавых спецыялістаў. Не пераключыў тых пакут, якія выпалаюць на долю бацькоў і маці, якія імкнучыся шосткі змяніць у тым, што ўжо змяніць немагчыма. Але дзяляназ пашырджэцца, і рэакцыяй

бацькоў часта становіцца дэпрэсія. Яны хочучы збегчы, скаваюць ад усяго свету, саромеюцца паказваць сваё дзіця сусядам і родным. Бацькі зусім не ведаюць, як выхоўваць такое дзіця. Яны разумеюць, што яно не аднолькава для наладжвання ўзвешч з аднагодукам. Дзіцячы сад і школа недастатковы для гэтага маленькага, ні ў чым не вінаватага чалавечка. Больш за ўсё, канешне,

аднагодукаў гэтыя дзеці трапляюць у "группу рызыка".

Насія ўвядзення дзяцей з асаблівацімі ў развіцц спецыялісты цэнтры накіроўваюць свае імгненні на тое, каб яны сталі часткай грамадскага жыцця. Менавіта для гэтага млы ў раёне створана сістэма інтэграванага навування. У агульнаадукацыйных школах арганізаваны класы, у якіх дзеці з асаблівацімі ў псіхіафізічных развіцц навуваюцца разам з астатнімі. На ўроку ў такіх класах часцей за ўсё прысутнічаюць адразу два настаўнікі, адзін з якіх працуе непасрэдна з дзецьмі з асаблівацімі ў развіцц, а другі карэкціруе работу ўсёго класа так, каб усе вучні маглі прыняць удзел ва ўроку. Такое сумеснае на-

мі гутарка часта ідзе аб набывці імі элементарных побытавых навыкаў. Вынікам работы груп спецыялістаў у некаторых дзецкіх на працягу шэрага гадоў можа стаць навування іх самастойна есці, апранацца, прыбіраць за сабой. Усе заняці праходзяць у гульнявой форме. Навучанне гарманічна спалучаецца з адпачынкам, гульнямі. Спецыялісты цэнтры выкарыстоўваюць у сваёй працы новыя тэхналогіі псіхалагічна-педагагічнай карэкцыі дзяцей. Такія, напрыклад, як катэктарыя, тэрапія пяском, выкарыстанне элементаў гэтаэрапіі і дэяства.

З гутаркі з дырэктарам цэнтры, Л.Г. Дрозд высветлілася, што спецыялісты гэтай установы імкнучыся не спыняцца ў пошуку новых мета-

магчымасці стасавання, чымсьці дапамагаць адзін аднаму.

Мне даводзіла пакантактаваць з некаторымі выхаванцамі цэнтры. Першае, што часцей за ўсё заўважаюць людзі, — гэта незвычайная, тэп, напрыклад, не могуць доўга канцэнтравальваць увагу на якой-небудзь ролі ці дзеянні. Яны пастаянна на кудысьці бегуць, міжвольна маюць рукамі, учыняюць нечаканыя, рэзкія дзеянні. Гэтая іх мітуслівасць хутка стаілае, а часам і адштурхоўвае ад сябе. Людзі звяртаюць увагу на іх знесіння паводзінаў, не спрабуючы зазірнуць у іхнутрыны свет гэтых дзяцей. У час узвешч з выхаванцамі цэнтры я была здзіўлена тым, наколькі пашчотныя і чулыя гэтыя дзеці. Усяго адзін эпізод. Хлопчык-аўтызм Раман прайшоў на заняці з бабуйкаў. Ён доўга не мог супакоіцца, бегав, браў у рукі адну за другой рэч, кідаў іх, потым зноў браў і кідаў. Настойна ўжо некалькі разоў прасіла яго сесці памалвацца. Ён не звярнуў на гэта ніякай увагі і працягваў бегав. Бабуйка спыніла яго. Як пачула б "нармальнае" дзіця ў такіх абставінах? Вільня, абурэнне, адштурхванне б бабуйкаў. Але Раман спыніўся, абняў бабуйку і пачаў малаваць. Я магла б расказаць шмат аб тым, што здзіўляла мяне і засмешвала ў гэтых дзецях добрую пашчотную душу і мяккае сэрца. Яны так жыва, наўна адгукваюцца на дабрыню, што становіцца вразумела іх самаадданасць людзей, якія іх ім прымушюць. Мы павінны вразумець, што гэтыя дзеці жывуць у сваім уласным свеце, які вельмі адорэніваецца ад нашага. І жыццым сярод нас, яны не могуць існаваць без нашай дапамогі і падтрымкі.

Ксенія ДАНОЎСКАЯ, студэнтка журфака БДУ.

Тут створана школа для бацькоў "Вялікая педагогіка маленькай дзяржавы", якая навуае іх метадам работы з хворымі дзецьмі.

тывоўшыцца дарослае, самастойнае жыццё такога дзіцяці. Дзяржава прыходзіць на дапамогу бацькам. Спецыялізаваныя навуцальныя установы дапамагаюць сацыяльнай адаптацыі такіх дзяцей.

У партызанскім раёне Мінска дзейнічае унікальны Цэнтр карэкцыяна-развіццёвага навування і рэабілітацыі. Адным з асноўных накіраванак у яго рабоце з'яўляецца кантроль за псіхічным здароўем дзяцей дашкольнага і школьнага ўзросту. Гэта дапамагае аказаць дапамогу дзіцяці ўжо ў раннім узросце. З-за псіхічных парушэнняў, адхіленняў у разумовым развіцц і эмацыянальных парушэнняў дзіцяці вельмі складана прывесці да навакольнай рэабілітацыі. У калектыве

аучанне дапамагае не толькі дзецьмі з асаблівацімі, але і звычайным вучышца сукупна, разумець і прымаць адзін другога такімі, якія яны ёсць.

Акрамя арганізаваных інтэграваных класаў цэнтр аказвае дапамогу дзецьмі з іжымі формамі разумовай адсталасці. Такія дзеці да нядужняга часу знаходзіліся практычна ў поўнай ізаляцыі. Іх кола ўзвешч абмяжоўвалася сям'ёй, іх светам былі сценны калеры. У цэнтры з кожным такім дзіцем індывідуальна працуе цэлы шэраг спецыялістаў: псіхалагі, дэфекталагі, рэабілітацыя і псіхатэрапія і інш. Калі мэта інтэграванага навування з'яўляецца дапамога дзіцяці ў набывч навыхаў для будучага самастойнага жыцця, то ў рабоце з цяжкімі дзець-

мі даў работы з дзецьмі. Яны стараюцца ў сваёй працы максімальна выкарыстоўваць навуцальны матэрыял. Але, як адзначыла Людміла Георгіева, ніякая навейшая літаратура і ультрасучасныя тэхналогіі не дапамаглі б, калі б самі супрацоўнікі цэнтры не былі зацікаўлены ў выніках сваёй дзейнасці. Можна толькі здзіўляцца, адуку ў гэтых людзей здольнасць цярпення, апантасці і вынаходніцтва ў рабоце з дзецьмі. Усе заняці спецыялісты цэнтры праводзяць у прысутнасці бацькоў, што вельмі дапамагае сем'ям. Тут створана школа для бацькоў "Вялікая педагогіка маленькай дзяржавы", якая навуае іх метадам работы з хворымі дзецьмі. Праводзяцца сумесныя святы і вечары, на якіх не толькі дзеці, але і іх бацькі маюць

Парады псіхалага

Смех супраць стрэсу

Катаклізмы, якія ўзрушылі нашу краіну за апошнія гады, яшчэ раз паказалі, наколькі важная гатоўнасць бацькоў, настаўнікаў і псіхалагаў да аказання псіхалагічнай дапамогі дзецьмі. Кола з'яў, якія выклікаюць стрэсавыя парушэнні, дастаткова вялікае і ахоплівае мноства сітуацый.

атымальную энергію, прыстаючыцца да зменлівых абставін. З. Стаўля зніжэння. На гэтай стаўля ўсё энергія выпарна, псіхалагічна і фізіялагічна абарона аказваецца зламана. Палетак не мае больш магчымасці абараняцца.

У адрозненне ад першай стаўля, калі стрэсавы стан арганізма падлетка выдзі да раскрыцця адаптацыйных рэзерваў і рэсурсаў, стан трэцяй стаўля больш падобны на "крас ад дапамозе", якая можа прайсці толькі звыску або ў выглядзе палаткі, або ў выглядзе выкараення стрэсара — з'явы, факта, паведманна, якое спрыяла стрэсу.

Кантроль работы, хатнія заданні, адзінкі, ціск з боку выхавальнікаў і псіхалагічнага асяроддзя — усё гэта можа быць крыніцай значнага стрэсу для падлетка і зрабіць уплыў на яго вучобу і здароўе. У сувязі з гэтым мэтазгодна праводзіць сумесную работу бацькоў і настаўнікаў і псіхалагаў па правядзенні стрэсавых сітуацый. Часам поўнае ўключенне прычын, якія прыводзяць да развіцця стрэсавых стану, бывае немагчымым. Таму неабходна шлях аптымізацыі стрэсавых стану, арыентацыя на фарміраванне ў падлетка

